

ONDERWERP

Essentieel leefgebied huismus - Salmrijck Loon op Zand

PROJECTNUMMER

30111937

DATUM

24 februari 2022

ONZE REFERENTIE

D10050671:20

VAN

Bart Biemans

AAN

Maurice van Oort, Arnold Schiettekatte

KOPIE AAN

Hans Hollander

Aanleiding

Stichting Casade (hierna Casade) en de gemeente Loon op Zand (Noord-Brabant) hebben het voornemen om het volkstuintencomplex de "Hoogewaaï" te midden van de woonblokken gelegen aan de Van Salm Salmstraat, Rijckevorselstraat, Gerlachusstraat en Willibrordusstraat te verwijderen. In de nieuwe situatie is het gebied ingericht met gedeeltelijk openbaar groen en parkeergelegenheid. Een kleiner gedeelte wordt ingericht voor wonen met tuintjes. De start van de werkzaamheden op het moestuincomplex is voorzien in 2023.

In het kader van het soortmanagementplan¹ (SMP) Casade is in 2021 onderzoek uitgevoerd bij de woningen rondom het volkstuintencomplex. Hierbij zijn 15 nestplaatsen van huismussen vastgesteld; in de hele woonwijk rondom het complex worden op basis van verdere waarnemingen zo'n 25 broedparen verwacht (Jansen en Jansen, 2019). Het verwijderen van de aanwezige vegetatie als gevolg van de nieuwbouwplannen maakt echter geen onderdeel uit van het SMP Casade (Arcadis, 2021). Het kastenplan uit het Ecologisch Werkprotocol voor de plaatsing van permanente voorzieningen voor huismussen (Arcadis, 2021) is opgenomen in bijlage 1.

Door de voorgenomen ingreep is mogelijk sprake van negatieve effecten op beschermde soorten in het kader van de Wet natuurbescherming (Wnb). Casade heeft Arcadis gevraagd een quickscan op te stellen om eventuele negatieve effecten op beschermde soorten buiten het SMP en benodigde vervolgstappen in beeld te brengen. Op basis van deze quickscan is vastgesteld dat in het plangebied en de directe omgeving beschermde soorten van de Wnb voorkomen. Voor huismus en steenmarter kon aanwezigheid van beschermde functies in de quickscan niet worden uitgesloten (Arcadis, 2021). Er dient aanvullend te worden beoordeeld of het volkstuintencomplex essentieel leefgebied van huismus herbergt volgens Kennisdocument Huismus, 2017) en verblijfplaatsen en foerageergebied van steenmarter. Wanneer essentieel leefgebied van huismus en/of verblijfplaatsen van steenmarter verdwijnen als gevolg van de werkzaamheden is mogelijk sprake van overtredingen van de Wnb en dient mogelijk een ontheffing soortenbescherming Wnb te worden aangevraagd bij het bevoegd gezag (ODBN).

De aanvullende beoordeling is opgenomen in dit memo. Hierin worden achtereenvolgens behandeld plangebied, methode, resultaten, effectbeoordeling, toetsing, mitigatie, compensatie, conclusies en vervolgstappen.

Mogelijke vervolgstappen in het kader van de Wnb zijn:

- Wanneer significant essentieel leefgebied van huismus verdwijnt en/of één of meerdere verblijven van steenmarter worden vastgesteld, is een ontheffing Wnb soortbescherming vereist en dienen mitigerende / compenserende maatregelen te worden getroffen alvorens de werkzaamheden kunnen start.

¹ Voor SMP Casade (Z/109142-AEG) geldt dat voor de periode van 24 augustus 2020 tot en met 20 augustus 2025, met de voorschriften voor de verduurzamings-, onderhouds- en renovatiewerkzaamheden, alsmede sloop en nieuwbouw van woningen in eigendom van Stichting Casade of van particuliere woningeigenaren van tussen- of aanliggende wooneenheden, gelegen in de gemeenten Dongen, Loon op Zand en Waalwijk, met uitzondering van de woningeenheden van Stichting Casade waarvoor reeds een generieke ontheffing verleend is. Werkzaamheden aan tuinen, plantsoenen of andere aanwezige vegetatie maken geen onderdeel uit van de generieke ontheffing verleend op basis van SMP Casade.

- Wanneer géén significant essentieel leefgebied huismus verdwijnt en/of géén verblijf van steenmarter wordt aangetroffen, kunnen werkzaamheden zonder ontheffing doorgang vinden.

Plangebied

Het plangebied ligt in het noorden van het dorp Loon op Zand aan de rand van de Loonse en Drunense Duinen en bestaat uit het moestuincomplex de "Hoogewaaï" en is gelegen tussen de woonblokken aan de Van Salm Salmstraat, Rijckevorselstraat, Gerlachusstraat en Willibrordusstraat. Het moestuincomplex is geheel omringd met hekwerk (zie zone 3 in figuur 1).

De volgende structuren, plantensoorten en/of voorwerpen zijn verspreid in het terrein aanwezig:

- In het midden loopt een tegelpad van noord naar zuid, met enkele zijpaden die de tuinen toegankelijk maken.
- Afwisselend dichtbegroeide en open stukken. Een enkele tuin is volledig bedekt met grondzeil.
- Kleine plantenkassen met tomaten- en/of paprikaplanten. Veel kassen zijn deels, bedoeld of onbedoeld (door beschadigingen) open.
- Al of niet ingegraven regentonnen, grotendeels tot aan de rand gevuld met water.
- Hopen snoeiafval, stapels goederen (zoals planken of stenen), composthopen (of containers) en enkele korte takkenrillen.
- Moestuinplanten waaronder groentepplanten zoals courgette, tomaat, sla, pompoen, boerenkool en sperzieboon, fruitplanten zoals peer, aardbei en braam, kruiden zoals peterselie en rozemarijn en bloemen zoals zonnebloemen en dahlia's.
- Verspreid over het terrein zijn planten aanwezig zoals gewone melkdistel, grote brandnetel, kaal knopkruid, ruige fijnstraal, herderstasje en klapproos *spp.*
- De hekken rondom het terrein zijn op enkele plekken begroeid met klimop. Rondom de hekken zijn ligusterhagen en enkele hulst-struiken aanwezig.

Alle woningen rondom het plangebied zijn bakstenen grondgebonden woningen met drie woonlagen. De woningen zijn in een eerder onderzoek geschikt bevonden voor huismus, waarbij 15 verblijfplaatsen zijn vastgesteld in de woningen direct rondom het plangebied (Jansen & Jansen, 2019).

Methode

Steenmarter

Op 11 februari 2022 is een veldbezoek uitgevoerd waarbij gezocht is naar verblijfplaatsen, sporen (uitwerpselen, pootafdrukken, prooiresten, etc.) en andere indicerende factoren voor aanwezigheid en/of verblijven van steenmarters.

Huisumus

Op basis van luchtfoto's is het oppervlak potentieel leefgebied bepaald. Potentieel leefgebied is in dit geval potentieel foerageergebied bestaande uit groen oppervlak, bomen, struiken, tuinen, etc. Hierbij zijn negen verschillende zones onderscheiden waarvan de aard van het potentieel leefgebied is beschreven.

Aan de hand van ontwerpschetsen is de oppervlakte potentieel leefgebied bepaald dat verdwijnt als gevolg van de werkzaamheden. Hiermee is een effectbeoordeling opgesteld voor de werkzaamheden op potentieel leefgebied, waarbij is aangegeven wat wordt gezien als essentieel leefgebied voor huismus. Daarmee is een toetsing aan de Wnb uitgevoerd en is een conclusie getrokken over mogelijke overtreding van verbodsbepalingen.

Resultaten

Steenmarter

Tijdens het veldbezoek op 11 februari 2022 waren aanwezige schuurtjes en kassen die voorheen mogelijk verblijf konden bieden aan steenmarters afgebroken. De onderdelen zijn opgestapeld op een grote afvalhoop in het midden van het volkstuintencomplex. In en rondom nog aanwezige schuurtjes zijn geen sporen van steenmarter aangetroffen. Ook elders op het terrein zijn geen uitwerpselen, pootafdrukken, prooiresten of sporen van andere aard aangetroffen die een indicatie vormen voor aanwezigheid van verblijfplaatsen van steenmarters. Vervolgstappen m.b.t. steenmarter zijn daarom niet aan de orde.

Huismus

Op basis van luchtfoto's zijn negen zones in en rondom het plangebied aangewezen als potentieel leefgebied van huismussen (Figuur 1 **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**). Deze zones zijn inclusief oppervlakte nader beschreven in Tabel 1 en beoordeeld op geschiktheid als onderdeel van het leefgebied van huismus op basis van aanwezige habitatelementen.

Van voortuinen is vrijwel geen sprake in en rondom het plangebied. Op basis van de luchtfoto's is vastgesteld dat de meeste achtertuinen betegeld zijn of van bebouwing (schuren, e.d.) voorzien. In algemene zin zijn voor- en achtertuinen rondom het plangebied minimaal geschikt en bieden weinig tot geen functies voor huismussen. Enkele tuinen zijn echter wél functioneel voor huismussen door aanwezigheid van zandbadplaatsen, drinkplaatsen, schuil- en kwetterplaatsen, foerageergebied, etc. Deze tuinen zijn daarom meegenomen bij de bepaling van potentieel leefgebied in Figuur 1 en Tabel 1. Dit betreft de zones 1, 2, 4 en 9.

Figuur 1. Weergave van negen zones (in groen) in en rondom het plangebied die ten minste deels uit potentieel leefgebied van huismus bestaan. De begrenzing van het plangebied dat gesloopt en verwijderd wordt is in rood (onderbroken lijn) weergegeven.

Tabel 1. De oppervlakten (bij benadering) van de negen vastgestelde zones uit Figuur 1.

Zone	Oppervlakte (m ²)	Beschrijving	Foto impressie	Beoordeling
1	43	Braakliggende tuinen met kruidengroei van vooral ruige fijnstraal. Mogelijkheden voor huismussen: foerageergebied.		Geschikt
2	61	Braakliggende tuinen met kruidengroei van vooral ruige fijnstraal. Mogelijkheden voor huismussen: foerageergebied.		Geschikt
3	2856	Binnenterrein met volkstuinten met vooral lage tot middelhoge begroeiing. Groenteplanten zoals courgette, tomaat, sla, pompoenen, boerenkool en sperziebonen, fruitplanten zoals een perenboom, aardbei en braam, kruiden zoals peterselie en rozemarijn en bloemen zoals zonnebloemen en dahlia's. Verspreid over het terrein zijn planten aanwezig zoals gewone melkdistel, brandnetel, kaal knopkruid, ruige fijnstraal, herderstasje en klaproos. Rondom enkele		Zeer geschikt

		ligusterhagen en hekken begroeid met klimop.		
4	548	Braakliggende tuinen met kruidengroei van vooral ruige fijnstraal. Tevens veel schuurtjes, stapels goederen en regentonnen. Mogelijkheden voor huismussen: foerageergebied, drinkplaatsen, zandbadplaatsen en schuilplekken.		Geschikt
5	550	Plantsoen met daarin enkele middelgrote bomen. Mogelijkheden voor huismussen: foerageergebied.		Matig geschikt
6	520	Plantsoen met daarin enkele middelgrote bomen, identiek als zone 5. Het noordelijke vlak bestaat uit dicht struweel. Mogelijkheden voor huismussen: foerageergebied, schuil- en kwetterplekken.		Geschikt (m.n. het meest noordelijke vlak is geschikt, zie foto impressie. Het zuidelijke deel van zone 6 is identiek aan zone 5, en daarom matig geschikt).

7	269	Grasveld met opgaand struweel. Mogelijkheden voor huismussen: foerageergebied, en schuil- en kwetterplaatsen.		Geschikt
8	47	Dichte haagstructuur. Mogelijkheden voor huismussen: schuil- en kwetterplekken.		Geschikt
9	183	Enkele achtertuinen van woningen aan de Gerlachusstraat en Van Rijckevorsselstraat. Veel hagen, struiken, en boompjes. Mogelijkheden voor huismussen: foerageergebied, schuil- en kwetterplekken.		Zeer geschikt

In totaal is zo'n 5.080 m² aan potentieel leefgebied van huismus vastgesteld in en in de directe omgeving van het plangebied.

Afname potentieel leefgebied

Uit het schetsontwerp (Figuur 2) blijkt dat het gehele plangebied wordt heringericht. Zones 1, 2, 3 en 4 gaan daarbij volledig verloren. Zone 8 valt er net buiten. In totaal gaat circa 3.500 m² (70%) potentieel leefgebied van huismus verloren. Zones 5, 6, 7 en 9 blijven behouden.

Aanwezige hagen en struiken in het noordelijke vlak van zone 6 en in de tuinen van zone 9 zijn geschikt als dekking, slaap- en kwetterplekken. De randen van de plantsoenen in zone 5 en 6 kunnen benut worden voor zandbaden. Het grootste deel van zone 5 en 6 is echter matig geschikt, waardoor in de praktijk minder dan 30% geschikt leefgebied voor huismus behouden blijft tijdens de werkzaamheden. Dekking is, hoewel beperkt, aanwezig, maar foerageergebied zal zeer beperkt over blijven.

Uit het schetsontwerp blijkt verder dat 2.537 m² potentieel leefgebied wordt aangelegd (groene inrichting) (Tabel 2).

Figuur 2. Schetsontwerp Salmrijck na de nieuwbouw (links). Het plangebied is omkaderd met zwarte lijnen en stippen. Grijs: wegen, geel: parkeerterrein, groen: groene inrichting (incl. bomen, zie groene cirkels), lichtgroen: tuinen. De geplande groenzones in het plangebied zijn bij benadering rechts weergegeven. De bijbehorende oppervlakten van deze zones (1-4) zijn genoemd in Tabel 2.

Tabel 2. De oppervlakten (bij benadering) van de vier groenzones in Figuur 2 (schetsontwerp). Het totale oppervlak van de vier zones is 2.537 m².

Zone (Figuur 2)	Oppervlakte (m ²)
1	54
2	618
3	848
4	1.017

Er is dus sprake van 5.080 m² potentieel leefgebied huismus, waarvan 3.500 m² verloren gaat als gevolg van de planontwikkeling. Op basis van het schetsontwerp wordt 2.537 m² nieuw wordt aangelegd. Per saldo neemt het potentieel leefgebied voor huismussen dus af met 963 m² (20%) en resteert na de planontwikkeling 4.117 m². Tijdelijk is echter sprake van een afname van 3.500 m² (circa 70%), waardoor huismussen die afhankelijk zijn hiervan, voor de planontwikkeling is gerealiseerd, afhankelijk zijn van potentieel leefgebied elders.

Effectbeoordeling

Het potentieel leefgebied wordt beoordeeld als essentieel leefgebied omdat:

- Het aanwezige potentieel leefgebied grotendeels geschikt – zeer geschikt en deels matig geschikt is (tabel 1).
- Het potentieel leefgebied dat gespaard wordt van werkzaamheden is in functioneel opzicht ondergeschikt aan het deel dat wordt verwijderd (tabel 1).
- Groenvoorzieningen in de omgeving van het plangebied beperkt aanwezig zijn.
- Sprake is van 15-25 broedparen in omliggende gebouwen (voor ontmoediging).
- Sprake is van gedeeltelijke afhankelijkheid van huismussen in de omgeving van het plangebied.

Er is sprake van de volgende effecten als gevolg van de ontwikkeling van het moestuincomplex:

- Permanente afname van essentieel leefgebied (963 m²).
- Tijdelijke afname van essentieel leefgebied (3.500 m²): huismussen moeten tijdelijk elders voedsel zoeken.
- Op basis van de generieke ontheffing voor SMP Casade zijn de verblijfplaatsen van huismus ontmoedigd in september 2021. Tijdelijke voorzieningen voor huismus zijn aangeboden in de directe omgeving van het plangebied (Bijlage 1). Voor met name de voorzieningen ten westen van het plangebied kan redelijkerwijs verwacht worden dat het plangebied ook voor de nieuwe verblijfplaatsen een belangrijk onderdeel van het leefgebied vormt. Voor deze huismussen is zowel sprake van een tijdelijk als permanent dat niet nader is te kwantificeren.

Tijdelijke afname van 70% en permanente afname van 20% essentieel leefgebied betekent dat tijdelijk en permanent onvoldoende essentieel leefgebied aanwezig is voor aanwezige huismussen. Er dient uit gegaan te worden van jaarrond voldoende voedsel, met name in het broedseizoen, wat hiermee niet is gegarandeerd.

Toetsing

Bij de geplande activiteit wordt een groot deel van essentieel leefgebied van huismussen tijdelijk en permanent verwijderd. De functionaliteit van aanwezige nest- en rustplaatsen (zowel verblijfplaatsen in woningen buiten het plangebied, als de tijdelijke voorzieningen) rondom het plangebied wordt hiermee aangetast. Door het verdwijnen van essentieel leefgebied is niet uit te sluiten dat huismussen hun huidige nestplaatsen verlaten op zoek naar nieuw leefgebied. Hierbij is de nestlocatie niet meer functioneel en wordt deze in wettelijke context als vernield beschouwd. Dit is een overtreding van de Wnb, art. 3.1 (zie Tabel 3), waarvoor een ontheffing Wnb soortbescherming dient te worden aangevraagd. Daarbij is het nodig om mitigerende en compenserende maatregelen te treffen om de functionaliteit te behouden en de lokale Staat van Instandhouding van de huismus te waarborgen.

Tabel 3. Mogelijke overtreding van de verbodsbepalingen van artikel 3.1 ten aanzien van soorten van de Vogelrichtlijn.

Soort	Lid 1	Lid 2	Lid 3	Lid 4	Als gevolg van
Huisumus		X			Verwijderen van groene elementen (o.a. heggen).

Het is verboden om:

Lid 1: te doden of te vangen;

Lid 2: opzettelijk nesten, rustplaatsen en eieren te vernielen of te beschadigen, of nesten van vogels weg te nemen;

Lid 3: eieren te rapen en deze onder zich te hebben;

Lid 4: opzettelijk te verstoren;

Lid 5: Het verbod, bedoeld in het vierde lid, is niet van toepassing indien de storing niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de desbetreffende vogelsoort.

Mitigerende maatregelen

Als essentiële onderdelen van het leefgebied niet (meer) aanwezig zijn, dienen voorafgaand aan de start van de werkzaamheden maatregelen te worden genomen om het aanbod en het functioneren van vervangend foerageergebied, slaapplekken en dergelijke te garanderen. Daarbij gaat het vooral om alternatieve foerageer- en drinkmogelijkheden, want schuil- en kwetterplekken zijn blijvend aanwezig in zones 6, 7, 8 en 9.

Ruim één maand voor de start van de werkzaamheden dient geborgd te zijn dat er voldoende voedsel aanwezig is of voldoende voedselplekken, binnen 100 meter van het plangebied, door bijvoorbeeld:

- In stand houden of ontwikkelen van overhoekjes of stroken ruigte met onkruiden als bron voor zaden en kleine zachte insecten. Straatgras, herderstasje en weegbree zijn favoriete onkruiden
- Bijvoeren met meelwormen of zaad in de periode dat er jongen zijn. Dit kan door het plaatsen van 4 grote birdfeeders verspreid over het terrein die regelmatig worden bijgevuld met geschikt voer.
- Regentonnen in het volkstuinencomplex hergebruiken in de directe omgeving van de werkzaamheden, zodat deze als drinkwatervoorziening kunnen blijven dienen.

Aangezien de exacte planning van de werkzaamheden bij het opstellen van dit memo niet bekend is, kunnen bovenstaande mitigerende maatregelen niet in de tijd worden geplaatst en dienen deze nader te worden uitgewerkt in een ecologisch werkprotocol.

De effectiviteit van de getroffen maatregelen dient te worden gemonitord. Het bevoegd gezag kan aanvullende eisen stellen aan het bestendigen van beheer en onderhoud van mitigerende en compenserende inrichtingsmaatregelen.

Compenserende maatregelen

In totaal verdwijnt circa 3.500 m² essentieel leefgebied. Om het plangebied ook in de nieuwbouw situatie functioneel te houden voor huismussen moet het verloren leefgebied gecompenseerd worden. In het schetsontwerp voor de nieuwbouw is rekening gehouden met 2.537 m² aan groenvoorzieningen die kunnen dienen als essentieel leefgebied. Hierbij zijn achtertuinen en kleinere groene onderdelen uit het ontwerp niet meegenomen. Dit is nog onvoldoende voor 1:1 compensatie. In totaal is een compensatie van eenzelfde oppervlak (van 3.500 m²) aan functioneel groen in de nieuwbouw situatie haalbaar en kan ruim voldoende geschikt leefgebied gecreëerd worden in de nieuwe situatie, waardoor in 2023 weer voldoende functioneel leefgebied voor huismus aanwezig is.

Het inrichtingsplan voor de nieuwe situatie behoeft nog nadere uitwerking, onder andere in overleg met bewoners. Er is hierbij mogelijkheid voor beplanting, bomen, waterberging, speel-, zit- en/of ontmoetingsplaatsen en inrichting van een groen hof, met name in het binnenterrein. Denk hierbij aan hoog opgaande en groenblijvende struiken, heggen en hagen van ca. 3-4 meter hoog. Aanplant van beukenhagen waarin huismussen dekking en voedsel (luizen) vinden, is bijvoorbeeld een goede optie hiervoor.

Conclusies en vervolgstappen

- Als gevolg van de aantasting van essentieel leefgebied van huismus, dient tijdig een ontheffing Wnb soortenbescherming te worden aangevraagd bij het bevoegd gezag (ODBN).
- Mitigerende maatregelen zijn noodzakelijk om het functioneren van het leefgebied voor huismus tijdens de werkzaamheden te garanderen: aanbieden foerageermogelijkheden. Deze dienen nader te worden uitgewerkt in een ecologisch werkprotocol.
- Compenserende maatregelen zijn noodzakelijk om het functioneren van het leefgebied van huismus na de werkzaamheden te garanderen: aanplant gepaste groenstructuren. Dit dient nader te worden uitgewerkt in het definitief ontwerp.

Om dit tijdig te kunnen doen dient nog een confrontatie gemaakt te worden met de exacte planning van de uit te voeren werkzaamheden, welke bij het schrijven van dit memo niet bekend is (anders dan 'in 2023').

Bijlage 1. Kastenplan EWP (Arcadis, 2021).

Uitsnede tijdelijke kastenplan uit het Ecologisch Werkprotocol (Arcadis, 2021). Groene pijlen ten oosten en westen van het plangebied (bij benadering aangegeven met blauw onderbroken lijn) geven de locaties van geplaatste tijdelijke huismusvoorzieningen weer.

